

S. Sütt.

Kodulugu.

I ja II õpelaista ained,
II viik.

~~ARHIIV-
RAAMATUKOGU
H. LEOKE~~

Tartus 190a.

Skimeograaf-trükk. C. Kerk (Pepleri 6).

E 7091 IV

22cm

ENSV
Vabariik Avalik
Raamatukogu

Modulugu II vihk.

S. Sütt.

SE3075

32. Lumi
(järg)

~~ARHIIV-
RAAMATUKOGU
H. LEOKE~~

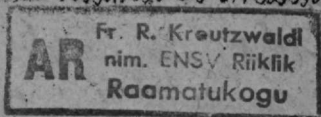
4. Lumesõda. Koolkõues on palju lapsi. Üks noiss võtab lume ja pigustab. Lumi on silma jaoks kookku. Poiss ütleb: „Teeme lumesõda.“ – Lapsed joostavad, endid nooliks, kummalgi pool on ühepoolne lapsi. Meie teeme oma le hulga kuulisidvõrkimis. See on tagavarara. Meie seisame neas, teeme kuula ja viskame. Meie kuulid lähivad naivaa pihtra. Naenlame tashurab paremimi, meile lendavad kuulid vinda ja selga. Põhke ei toki aga viisata. Naenlame tungib peale. Meie tagavara oma tagavarade juurde. Kuulid anname vaenlasele kiivesti pihtra ja ta põgeneb. Meie ajame teda taga. Meie oleme võitjad.

5. Lumemees. Lapsed teevad lumemehe (kuulas). Neil on hääl meel. Nad lähivad naugemale ja viskavad talle lumepalliga. Lumemees vihastab selle peäle. Mustad silmad vaatavad valjult. Ta ähvardab viskaga, kuid näed ei liigu. – Lapsed pilluvad teda veel

enam, unistavad mitu aast maha. Lummemees tor-
hak ära jooksta, aga jalad ei liigu raigast.

6. Lapsed lähuvad kooli. Õhtu Päike läh-
heb looja. Kerkub külmema. Lõõmi on kõva kui
sool, ei jää enam kokku. Nüüd lähuvad lapsed
kodu. Kõrked ja kingad on märgjad. Need vaheta-
takse kuuwõde vastu ümber, muidu võib ära
külmuda. Käed on punased ja sõrmed kipitavad.
Lapsed hoiavad käed sooja õhju juures. Sõrmed hakk-
avad rohkem wolutama. Need ristavad sõrmed sooja
nõu. Wõlu lähleb suuümbrus. Nüüd saab ema külma
nõu. Lapsed ristavad sõrmed sinna sisse. Wõlu
jääb ära. Külma wõu tõmbus külma sõrmedest wälja.

Külm.

Ar 920
Sütt

72. 833

2

1. OÜS. Wäljas on kõva külm. Punased karm-
nawad kausukaid, talwemütsa, märke kindraid ja
sooja sukki ning sooraid. Neik^{on} seljas soojad ri-
ided, nad käiwad wõttu, ei jää seisma ega juttu aja-
ma. On näha ka nende hingetõrku, nagu suiketakse
igawõre. Kabe ja kaela sall on hämmatunud.

2. Külm sahwis. Hommikul hakkame meie söö-
ma. Ema saab sahwist leiba ja piima

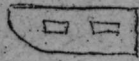
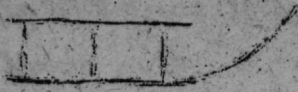
Ta tahab leiba lõigata - aga see on kova kui kiwi; leib on ära külmanud. Ta tahab kruusist piima kallata, aga see ei jookse välja - on ka külmanud. Enna paneb leiva ja piima sooja ahju kappi, kus nad ära sulavad.

3. Külm tuul. Külmu tuleb ka tuul. Siis toome puud ja kütame ahju kuumaks. Tuba lõhe sõjaks. Üks hoiame ka hooloja kinni, et külm sisse ei saaks. - Niiud tahab külm arnast sisse tulla. Linnud on aga kakkerdised arnast ette pandud ja kowasti kinni tõetud. Külmu saab arnast ainult jäälilka maalida. Sisse aga ei pääse.

4. Külmu ehitab meie jõele kowa silla pääle. Lapsed tulewad uskuudega ja jõgi saab jälle eluavaks. Mõni usutab veel ühe jala pääl. Kes oskab, see jookseb kiiresti, kui lind. Külmu õhk lõikab näkku.

Linnud talwel.

1. Warblane talwel. Waatame arnast välja! Tääl puu pääl istub warblane. Ta tõmbab pezi sisse, ajab suled kowele, lasab tiivad ripakile; ta on nõi. Warblane on küll soe talwekuub, kuid, sellegi pärawast on tal külm. - Lapsed teewad arna lahti ja riputawad leiva naasikesi arna lauale. Warblane näeb seda, lendab juure, hõnab

urkima, kuid vaitab igake poole. Ta on ettevaatlik. - Laps-
 sed tahavad varblast vaadata ja tulevad arnna liigi.
 Varblane lendab ära. Ta on kartlik. Ta laheb ka vahel
 kanade juurde, teib nendeoga sõprust ja sööb nende loidu ära.
 See ei ole õige! Ta on haibemata. - Öhtul poeb ta räasta alla.
 Tuule harju magama.

Tihane ja varblane

Aidat uuse taga

Õhivad ja solawad.

Et saaks' iwa aaga.

Langeb mõni uure -

üks kui teine armas:

Toja kehremi postake

Näljabeke armas.

2) Wares talvel. Külma ajal ka wares talvel metsast wälja.
 Ta istub tihti aia otsas, katuses peal, lendab ühe puu otsast teise
 otsa. Siis jooksab ta jälle lume sees. Ta on palja jalgu; ta tõs-
 tab ühte ja teist jalga lumest wälja. Selle juures pöörab ta pe-
 ad kord siia, kord sinna jpe waatab, kas midagi söögipoolist
 ei leidu. Tal on kibe nälga. See ajal teda uuse juurde palu-
 ma: „Naak, waak! Andre mulle ka rooukama leiba.“! -
 Ema riputab talle õus leiwa raasurisi ja wondurisi. Wares
 näeb, lendab ruttu juurde ja sööb ära. „Aitäh, aitäh“ karjub
 ta ja lendab katusel. - Öhtul lendab ta puu otsa magama.
 Talw on talle raske aeg. Ta kannatab külma ja nälga.

3) Külma ajal ka teisi lünda metsast wälja majade ligida-
 le. Seal on kõige pealt kollased tihased ja punakõhulised

leevikesed. Nendele ehitame sööda plati: puu kast
(8x10 cm.); katus püäl, tulba otsa, ehk arna alla riputa-
da. Kõige enne ilmuvad sinna lihased, siis pünakõhulised
leevikesed, talvikud jne. Sel teel võib paljusi huiustawad
lindude elust tähele panna.

Jõuleud.

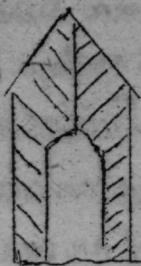
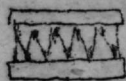
25d. pühitseme jõulupühi. See on Jeesuse sündimise
pühi. Kui mul sündimise peaw on, rõõmustawad wane-
mad, vennad ja õed. Kui Jeesus sünd. pühi peab, rõõmus-
tawad kõik inimesed, kes temast teawad.

Kuidas roolis jõulupühi pühitatakse

Laulis on suur jõulupuu. Meie oame ilusasti üüdes laulame
„Illa tulen taawast ülwarast.“ Kus on, kui hulks lapsi nõnda
laulawad. Opetaja jutustab Jumalalapsest. Lapsid ju-
Tustawad: -- Meie loeme jpe laulame jõulu laule.

Kuidas kodus jõulusid pühitatakse.

Kui roolis jõulupuu olnud, tuleb jõulu wakeneg. Kodus mõt-
leme, mis jõulu laps mülle toob jõulu hommikul ole-
me wara ülwar. Ohtu tuuakse jõulupuu, meid ei lasta en-
ne sisse kui walmis on. Jõulupuu on täis ilusaid asju.
Meie laulame. Laame ilusaid asju kingituseks. (mis sug.)

Kirik.

1. Kui isa ja ema pühapäeval kirikus lähewad. Pühapäew on kõige ilusam päew terwes nädalaks. Siis oleme kõik kodus. Isa ei lähe tööle, me ei lähe kooli ja wiime sellepärast ühe tunni kauemini magada. Warsti hüüawad kirikusellad. Siis wõtab isa lauluraamatu ja läheb kiriku. Kõik inimesed kuulwad kella, sest ta ripub kõrgele tornis ja ta hääl kõlab kowasti iga majani.

2. Mees isa ja ema kiriku lähewad.

Kirikus istu isa ja ema paluwad. Nad tõinawad jumalalt et ta meile terweiston kirikist ja paluwad jõulu uueks nädalaks. Nüüd hakkab orel mängima, kõik hakkawad laulma seda laulu, mis numbrilaul on nädalaks. Warsti tuleb õpetaja, rääkumbrist ja läheb altari. Ta palub ja loeb siis püülist. Nüüd lauldakse

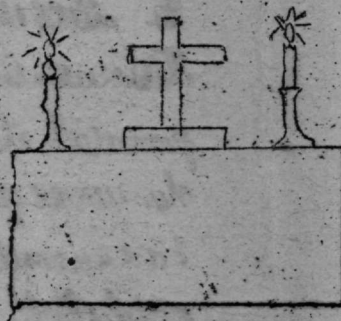
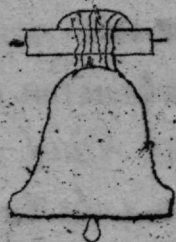
veel ja siis astub õpetaja kantseli ning peab juttust. Isa
ja ema kuulavad. Pääle selle lauldakse veel, siis õnnis-
tab õpetaja ja meil rahame roju.

3. Kuidas meie kirik sest poolt välja näeb.

Kirik on sestpoolt koguni teisest suure, kui meie kodu.
Tääl on suur ruum, kus pingid seis. Kui pinnidel istu-
me, on meie es' altari, kus õpetaja pakub ja Issanda armu-
laule ütleb. Altari pääl on õnnistajaja ristikuuju ja
Makel pooli künkad. Altari taga on suur altari pilt.
Altari juures on isa ja ema laulatatud, meid õnnista-
takse seal keelitamisel. Nature kõrval on kantsel. Taga
kõrri peal on orel.

4 Torn.

Meie kirikul on kõrge torn. Tornis on kaks suurt kella.
Torni otsas on rist, mõnel kirikul on kikk.

Linna uulitsast.

1. Kiudas väikese linna uulits välja näeb.

Ma elan ----- uulitsas. Kui ma hommikul kooli lähen, on uulitsal juba elav liikumine. Pää igast majast ruttavad lapsed kooli. Mõned rulluvad, need kannavad hiljaks jääda. Teistel on aega küll, nad peatuvad iga akna all ja jäävad siis ka hiljaks. Tulumehed tulevad külastest ja toovad kaupja müügile. Uulitsa kiivid ei ole tasased, sellepärast kannavad müüriks. Meie Raimi aega koonitsel, mis tasas test kiividest on tehtud. Meie linnast jookseb jõgi läbi, mille kaldal puud kasvavad. Uulitsatel seisavad veel pikad talvad, hulk traavita müüjaid. Need traavidid lõikuvad majadesse. Seal traavidid otsas on telefon, millega räägitakse. Mõne traadi kaudu võib ka isesuguste töhtedega kirjutada. See on telegraf. Uulitsa ääres on hulk suuri ja väikseid majasid. Nendes on poed - saia, rohamate, jahu ja suhkru, liha, tubaka, mööbli, kelli ja kuldasjade müümiseks.

2. Suures linnas on koguni teistmoodi.

Saad on majad palju suuremad ja inimesi uulitsal palju rohkem, nagu oleks alati laada aeg. Uulitsatel liiguvad kannad, tollad, autod ja tramvaid. See ei ole nii palju müüriks kui meil, sest uulitsad on tasased.

Perekonna pidud.

1. Isa sünnipäew. Kulu aega enne seda arustame
meie, kuidas isale kaad mullt valmistada. Õhtul
kui isa toas on, soostame toas tassa. Ema annalt peab
seda teadma. Lõpuks otsustame, et talle ilusa lillekim-
bu anname ja igapäev oma salmi pähe õpime. Ema küp-
setab muudugi koogi, magu ja aasta. Pea terve õo enne
seda meie ei maganud. Homminul olime vara enne isa üle-
mat, soostime kõik rouda ja ostasime isa. Kui ta tuli
ühtesime laulu ja andsime lillekimbu. Hea isale tullid pi-
saradi silma. Ta suudles meid. Siis istusime lauda, jõime
kohvi ja söime saia.

2. Pulmas: Õe pulmad. Majajuhustamine. Löögid.
Pruudi tüdid. Pulmapäewa külalised. Laulatus kirikus.

3. Ristsool. Warrud. Kuidas lädi juures wäikest pois-
kest ristiti.

Jões.

Lastele tuttavaks laulus õhrab jänes:

Oh kui raske on mu päewad,

Seda kõik mu wonnad näewad!

Mind kui linder püüetaks

Sagedast ka müüetaks. — p. n.

1) Jänes koebab: "Mind ajavad kõi taga. Cõsel laural mind rebane jõe söök, päeval ajavad mind koerad jälgi-pidi taga. Nendejõu ühes on kütt hirmsa püssiga. Kui ma talle ette jactun, siis lasetõu mind õõskõs maha. ja kui ma põõval põllu geade tulems rohtu sööma, varste keerleb jüea üleval kull, kes mind küünte vahel tahab, meka wiia oma perele sööjaks. Ma litan ennast siis kowõsti liigi maad. Mu korwad on maaga ühte wõwi ja kull ei näe mind. - Ka lapsid ei jõta mind rahule. Kui ma wahel põllu peawal tagumistõel jalgadel istun, korwad kirkri ajamja kuulatan, kas koera liigid ei ole, siis korjõwad lõpõd kõigst jõust: "jånes, jånes"! Siis pean ma jälle hirmu pärast jookma hakkama, sest lastõel on tihhi koer raasõs. Jah, kui mul põõks hõid terawaid kõõwu ja riledaid jalgu, olen mu õunapõõwad armnu loetud."

2. Miks teda loomad ja inimesed taga ajawad?
Jånese kõige maitsõwam tõis on kaksõs kehõ. Tallõel nõõ-
jõõja nõiõ ta ka haawa kõõrt ja nõõri õunapõõid. Tõõtud
kõõju eest tahab aedmõõ teda trahwidõ ja hakkab taga
ajama püssiga. Kui ta tema rõtõ saõõ, sõõb liha ära ja
nahast teebõõõõ mütsi.

3. Jånese lühike kirjeldus. (Põõ-jõõlad - keha - karkad -

hüppamine-jooksmine.

Jutud: 1. Jännes ja rohutiik. 2. Jännes ja konnaad. 3. Jännes ja öökull.

"Lunt ja karu.

Et neid loomi läpsed pole näinud, siis võib neid lihtsalt käsitada piltide ja hulga muinasjutude varal, mis võib leida.

E. Peterson. "Ennemuistsetes jütudes. Reimuvadavist, rebasest."

Kuusik.

1. Mis pole jütustab. Hulga aastate rest kasvavim ma mekas suure kuusima. Seal oli siig ja tüvi pruuni noorega. Kuu mõni oks katki läks ehk keegi mu noorele haiget tege, siis kaksin haavud vaiguga kinni ja ta sai varsti terveks. Kuu ei ajanud oma rohelist oksit kuule kumagi maha ja kui sügisel lehtpuud paljand ja nurvalt seisis, olime meie rohelised ja ilusad. Kuu tõi labe, oksid puhus, sahisasime meie ja ajasime tüttele ja juttu. Ta jutustas meile, et väikesed ilusad kuused, mida iga aasta inimesed jõulurs mekast küsid, säravate kümmalde ja kõksuga

asjadega ära ehitatakse. See olla väga ilus.

Mu onstel hüppas oraw, loulsid linnud ja pumussid pesi. Kõrgel ladwas rükusid räbid. Kewadel lõhnasid keelerohelised noored kasswad isäranis hästi. Siis tulid haiged ja ka teised inimesid meka terwet ohru hingama. Lapsed otsisid killa, marju ja seeni. See oli ilus aeg. Kuid warsti ilmusid meka puurajajad, kuwestega ja saagedeaga. Noid lõikasid mu tüve läbi, nii et suure praopindaga maha kukkusin. Tüwest sai ilus palk, kuma latw halgudens lõigati ja rüto lasti. Warsti aeti mind ehituse platsile, kus puusepad mind torhusid ja toladel seintele paigutasid. Kulk teisi palke rändasid saaweskisse, kus noid lauulaokk lõigati.

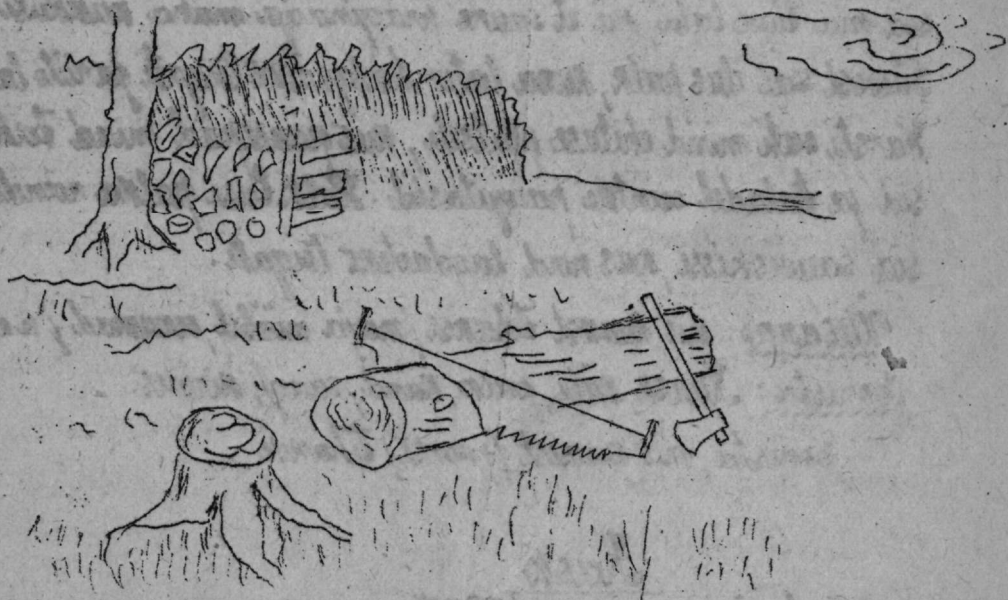
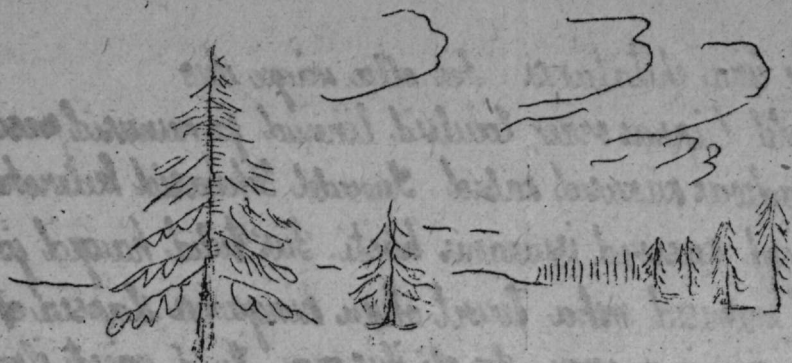
Ülesanne: mis kuwest tehakse (maja mööbel, anumad j.n.e.)

Joonista: Kuusk, räbi, palk, ränd, saag, rirwet

joonista, mis kuwest (puust) tehakse

Kask

- 1) ^(kanna) Üks laul: kask mil kasvab õus just maja ukse ees j.n.e.
- 2) Kuidas kasvab mahl? (mahl on puu veri; kui mahl välja jookseb, saab puu haiget. Kahju walgust kasest).
- 3) Kask kui ilupuu (istutame õue iluks; ehime jaanipäewal tübi).
- 4) Mis kasest saab? (tüwest mööblid, rüstapuud, põletis puud, ontest wihad, luud, ribad; torhus torhikud).

Pout.

Pout võib hästi ujuda ja võib ka see olla minnas. Kui pout ujub, lükkab ta inna jalajärgede taha kooli; siis läheb keha edasi. Ta süüab jalgadega. Kui tal, vesi ei ole, läheb

vesi varuvalt, vahelt läbi. Kui part me alla laule, siis püütakse
ta pea enne. Kui ta aga me alla on, siis ei näe muud kui sa-
lase otsa.

Miks ta me alla läheb? - Käib ujuvad, ves. Part ei saa midagi
muudu rätte. Kala on liha. Teda ei saa kõvasti näes hoida.
Partil on aga norka nägu, hambuline; norka vahelt ei peale
kalla, enam lahti. Vesi leiab ta veel ussiressi, konna, tiguisid,
vee kaimi. Terve häär loeb ikkagi ta loevsi, muidas laud norkaga.

Miks külm vesi talles midagi ei tee? Inimesel hakkab kül-
mas vesi varsti külma. Partil on all pehmed soojad, udus-
led. Lule kuue otstaruse! Inimese näitab vihma eest, vihma
varju ehk vihma kuue all. Suure ja pika vihma järel
hakkab aga vesi ka nendest, läbi tulemas. Part on aga oda-
ti vesi. Kas tema suled mõrkjaks ei saa? - Ta õlitab oma
sulaj. Rasva võtab ta rasvanäidetest norkaga (Kõrke:
rasvane sulaj - käsi vette pista, vesi jookseb maha). Nahal
all on tal päris rasva rood. See hoiab ka vihma eest.

Parti kingidus - nork, kael, jalgad, keha, suled. Part, ju
ani - Lule - Võrdle! - Viised tundemärgid - kael, keel-
jalgad, pehmed, õlised suled - miks? - Ujujad linnud.

Kana

1. Kana hoidub. Kana istub nasa peal. Ta ajab

ennast laiauks, kokkude ja tõmbab pea sulgole sisse.
Täht ^{on} kulla mune all. Ta soovindab neid, haudub. Juba
11 päeva istub ta öö ja päevad pesa peal. Waikalt on
tal auge söömas ja joomas käära. — Kui me pesa liig-
dale läheme, siis tahab ta meid ära ajada. Ille läheme kuu-
gema muidu võib ta pesa pealt ära tulla.

2. Kana pojad. Kana on pojad wälja haudunud.
Kana tüwa alt waatab üks peeg wälja. Tä on kollane
pea ja nokk. Ta ise on ka kollane; sulgole asemel on keh-
med udu karvakesed. Ta saab juba joosta ja piirata.

Warsti tuleb ka teine; sellel on koll muna keel seljas.

Pojad tulewad munadest wälja. Parsti tuleb ka kana
pesa pealt ära. Ta waatab oma peegi. Ta kutsus neid:
„klukk, klukk!“ Pojad wastawad: „nikks, piiks!“ — Kana
wüb pojad õue pääle. Jaga sammus kral waatab ta tagasi,
kui kōn allis on. Pojad wastawad mad pääle ja otirwad
terakesi, ussikesi, leiwavõlasikesi.

3. Kuidas kanapöegadele süüa antakse.

Tüdruk wüb kana peepidega. Ta teeb pesoja tangus,
kuistab õue peale ja kutsus: „tibu, tibu.“ Nad jooksewad
juure ja hakkawad nokkima. Tüdruk tahab ühte peegja
kinari nõtta ja silitada. Tääl, tuleb auge koke kana, tüwar!
laialti ja tahab nokkaga lüüa.

4. Kuidas randa oma noegi kaitses.

Tihikesed jõuvid konna juures lõmbis aetl. Nad võtavad ühe tilga vett, tõstavad pea üles, vastavad teise poole ja meelavad neid alla. Kanna siblik prügi kinnitatakse ja otsib tihikeses taitu. - Saab tuleb suur kass. Ta näeb kanna poole, hakkab nende poole hüüma ja tahab üht kinni napsata. - Kanna märgab konnaist. Laiali sirutatud tübedep, on ta kassi kallal, tahab teda hüüa, kriatida, hammustada. Kass pistab kõrgema. Ta kardab konna.

5. Kuidas K. p. õhtul magama lähevad.

Õhtu. Kanna viib pojad kalli nurka, lastab tüvad laiali. Pojad ronivad alla. Saab on see. Nad piigistavad silmad kinni ja jäävad magama.

6. Kanna jätab pojad maha. Pojad on juba suureks kasvanud. Neil on kirjud suled ja väike hari. Nad ei mahu enam kanna tüva alla. Nad peavad ise taitu otsima ja kassi eest kaitsema ennast. Nad võivad juba lennata. Otses lennavad nad üles õrre peale ja magavad seal. Kanna ei hoolitse enam nende eest. Ta on neid maha jätnud.

Joonistamine: Kanna. Keha osad: pea, noks, silmad, hari, kael, keha, saba, tüvad, jalad, varbad, küüned

Kanade nojad. Jutustas: Kana, kui hoolitseja ema.

Kanade reis linnov.

Nõistatus: Eest kui vana, keskelt kui kera, taapant lovi
kui lahidas. Laul: Siburase unenägu (Kampm. l. v. 1. j. 3. Enno).

Üks päev kanade elust.

1. Kuivad kanad hommikul üles tõusevad. Hommik on
käs. Lapsed magavad veel. Kukk ajab aga juba kanna üles.
Ta plaksutab tükatega, sirutab kaela pikaks ja karjib: "ku-
keregu". Ta soovitab kõrvadele inimestele häda hõimurüt. -
Nüüd tulevad kanad õrvalt alla. Kukk teritab ka neid ja
kumardab neid.

2. Kuivad kukk kanna asela wiib. Kukk lähel ees. Ta hoi-
ab pea kõrgel. Tema silmad laiuvad. Ta vaatab igale poole
ja tahab kõik näha ja kuulda. - Suled laiuvad tal. pi-
kad, kõrged sabal suled lüguvad iga sammuga juures. Ega
jalal küljes kannab ta ühte kannust, just kui raskam.

Uhuelt kännis ta kana karjib ees. Ta kutsus kanna. Need
joorkavad järele. - Nüüd, on nad aias. Kukk vaatab igale

poole ja otsib. Tä leiab ühe ussirese, hoiab nokka mahal.
Tä ei söö aqo ise, vaid kutsub kanna ja annab nendele. Kui
kannad kohud täis, mõtleb ta alles enese pääle. Tä hoo-
litse kannade eest.

3. Kanna on mummus. Ühte kanna ei ole oia, ta on
mürgesi pesa. Kõik ja mureb. - Müüdi kanda on täis ja, raa-
gita kõnasti. Kõik inimesed peavad kunnid, et ta ühe
muna on mummus. Seda kunnid kunnid. Tä jorksebutu, kka
na juure, waatab talles obradikult, etna, ko arptak ise ka ja
mib siis kanna oia, teise juure

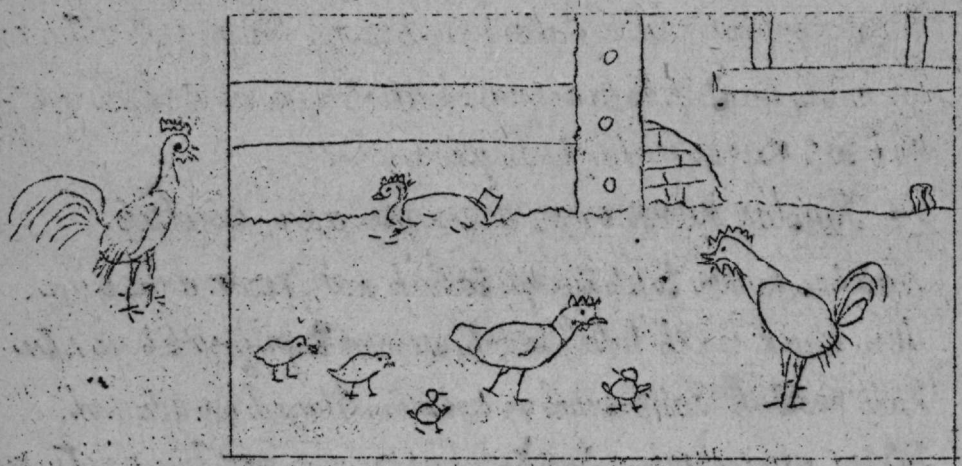
4. Kunnid kunnid oma waanlase ära hoiab.

Naabri kunnid tuleb see ja tahab meid kanna ära müa.
Mie kunnid näeb teda, suurte sammudega jookseb wasta.
Kuni punitab. Kanna süda on kohanile. Silmad on wihased.
Tõelus algab naha. - Kunnid hüppawad, ühes teis wasta, nok-
sawad, tübawad, lõkkuwad küünitawad. Lubi kanna wad. Kunnid
wäsiwad ära, nokkad, on ammuli. Naha puhkewad. Ei jona
enam hüppata. Naha kinnawad wenteist, wad nokkewad. Peri-
tilgub, sulad on muijutud. Võitlus wadil on waditud, sulad.
Kanna wad kunnid jona. Tä kunnid sahm, sorq, ja nokkewad.
Võitlus seisab wadil ja wadil, kunnid oma wadil wadil da.
5. Kanna lõkkuwad maa peale. Päike seisab wadil tae-
was, kui kanna juba maa peale lõkkuwad. Naha kanna wadil

öra ja hoidata. wainoatampi kummi, et mitte mo hasei kuki-
 nna. Kanna kükita wada, miha, jistawid, nanna, sultge-
 dusa, piipistawid, silmadi kinnisi ja jöüwad, maapimmi.

Kanne on nadi jalle arpaasti, ühewad.

Joonatus: 1. Kukk; keha wad, nakk, hari, silmadi kaal,
 tüwad, soha wad, jalad, warhad, küüsed. 2. Kanna õus.

Kewide tuler.

Nümaro ometi hakkab talu taganema. Ta on juba küll-
 lalt olnud. Nii mõnigi onew riidmis toas olema, kuni külm
 wälja ei lastunud. Kuid ta on ka meile palju wõnnu walmsis-
 tanud - too ilusa jõulurüü, häa kütee, a rendide lumel-
 killed ja wõnnu soojas lumis kattu. Nüüd tahame waga jolla
 wõnnu küid ja pöörad, niha jawa wad josta ja lumis wadu
 küid. Kanna küid wad wõnnu küid küid küid küid küid küid

Väike tükk siis kevade linnu laulupeo ja kühk. Kõne
 on päris kogu tundide jooksul siis välgis. Kuid, see üle
 võistab talu. See toob mustad pilved ja kõnnab nad paika-
 sellele. Hüh! Siis saadab ta lume ning uelmas, külm ja
 ajab kogu tuusa. Nii narmas jõe ääres kinni. Kuid, kuu
 ei saa talu enam mässata. Põike apts emakünte ja pilved
 karsti minema, sulatab linnu, kuivatab maa. Veel paar
 korda katub talu tagasi tulla, kuid, minnakse näeb, et ta
 enam kevadest kätte ei saa. Siis ahvardab ta: „Jätkub
 tulin ma jälle, siis on päike madalamalt ja mina olen kõ-
 nem.“ Laul: 1) Kevade tulumine (üks linnu se linnu wit ja seit. A. Kõrber.
 2) Kuid, talu talu talitus on hõlmas linnu... K. Kõrber.
 3) Juba linnu kesed välgas kaulavad... (Tammari, Laulu. õp.)

Sinilill

1) Kuidas sinilill meie tuba ehk? Nii kõrgem kevadil
 mita. Täält, kuisin, pöörsalt, sinililled. Mäinopisem meid,
 kõiksin kumpu ja toin kogu. Linnu panin lilled uuega klawis ja
 laua päale. Tüht on sinised, lilled rohelised, südameraja-
 lised, kareid, korvaid. Linnuimp ehk tuba. Nee ilustame
 lillimkuupa ka koolitaba.
 2) Kõrse. Kõrs on mett täis. Kõrs on selge. Nissuunus ja kivi,
 paju on taha kinnu? Paju on taha.

3. Lillekimbu eest koolitõnnine. Kõnne on wett karmu
hähmama jäädud. Kari ole ta enam selge, waid, soqane rohe-
kas. Nisugust wett ei taha lilled enam juua. Karmu
wikkome wälja. Karklaas on must. Sukastõnne ta ära jõe
pammas wärsket wett. Nüüd jonnad lilled jälle. Lilled lõh-
wad sirop. Neil on häi.

4. Lillepotis. Ma istutasin 8 juurtega mulla sisse.
juurd, empannised, kus niidid. Nendega hoia ta marst kin-
ni - Ma walam lilled wett. See lähel juurte loji. Lill jõe
juurtega wett. Need on lille suu. - Ma olen poolje wett walamid.
Ta jooksit olt august wälja. Ma, pomen lillpotile kassi
alla, süüsi saa armaloud, mäwipaks.

5. Luudas 8. metsast aada, sai? (Mets - pöössas - juurtega
wälja wõtma - istutama - ätsema).

Laul: Karmikene (jõukots. Lõug. r. N: 54.) Unemõttes
uupi s õuoles, Lätis wäikse wäikse, Leidsin allinote jõudes
Lindille saarikust.

Hoosistus: Lillepoti, lill. uknol; õis, lilled, Lillekimbu.

Wesanne: Luudas ma oma lille eest koolitõnn.

Tõikendus: Lapsi nüüd, nii raugile wia, et wõps ühel
kodus oma lill olew, mille eest ta koolitõnn.

Wõilill.

1) Ühel õpewõimyl käheme ka üle aasa. Lilled wad kühawad,

mesilased sumisevad, lilled õitsevad. Linn on looma ja taime-
 ilm oma mitmekesisuses. Meie vaatame lilla liigimatt, nopi-
 me nendest ka mõne. Leia me õõlilli. (miks niusuujana ni-
 mi?). Lehed hambalised; nende arv. Kõik on suured ja püü-
 aavad püüesse poole. Täiesti leiame mõne lille leivasel maal
 ja mõime lehti ja nende seisus nõrvaldo - rammurau maapöial
 toosuvad üles, lähjal pinnal laiuli laotatud. Värs õõms, sees
 valap kibe püüm. Õõlill õis - just kui õie korv. Õis nihma-
 ajal, õhtul? Kui õis ära õitseb, mis siis järel jääb? Puhu,
 mis siis? - laste mäng! Kui ühe niusuujana õõlilli nä-
 tame, näeme, et tal ühes õhes väike karvatuksine, teises
 seemne taraks. Taraksel on väikesed haagikesed. Karva-
 tat on kui õhu pall - raskem jaogu, seemneke, all -
 Kuhu lendab su õhu laev? Mis taraks haagikesed? Tuul
 kui külvoaja. Väna müüri serval kasvab õõlill. Kui-
 das ta senna sai? Kuidas meie pärge punusime?

2) Õõlill: Roheline kuub, kuld nõõleid

3) "Õõlill", Kampmanni L. R.

4) Õõlill: Õõlill lehtedega; värs õitsevate õõlilledega

Teised kevade lilled:

ülane, kullerkupp, piibelakt, pääsusilm (Merheim): Lapsed
 vaatavad õite, värste, lehtede ja juurte kuju ja värvi ja

sihtawad, kust meid leida nõib, (kuskad koskarrad).

Rõõm lilled üle. Lilled - kevade lapsed.

Lillerele.

Tere, armas lillene,

Kalja rohu süles!

Jälle uuest kevade

Astas sind üles!

Jälle, armas Looja lei

Sulle kuldse kuu

Säike patsi lahti lei,

Sidussüdi uue (A. Reinwald).

Õunapuu.

1) Õitsemine. Kevadel on õunapuu lühike valgeid õisi. Ta on kui suur õitsev lillering. Mesilased sumisuvad ja õituvad, mett. Õitest tuleb magusad lõhna. - Õunapuu õitseb varsti ära. Paljud lehed ei ole enam kowasti kinni; need on lahti. Tuleb vihm ja tuul ja kawatub õie lehed maha. Need on kui valge lumega kaetud. Õie rüüd on kadunud. Järele on jäänud roheline lehe rüüd.

2) Õuna kasvatamine. Õie lehed on maha langenud. Järele on jäänud viljapõlm. See paisub suuremaks ja temast kasvab õun. Esiteks on ta roheline, suwe lõpul värvinud. aaga päikesel püüab ta punasemaks ehk kollasemaks. Õunapuu on tõis ilusaid õunu. Õrsad, vajuvad looka. Täi, pimeb teed, alla, et katri ei murduks.

3) Õunapuu kirkolised. Täi, mesilaste tekerad teevad.

Naal söövad, eisi ja lehti. Naal on kahjulikud. Neid vä-
nitama tulevad punanuu juurede kuldnokkad ja varblai-
sed. Kui omarak, valmis, tulevad lapsed, maitsenud õunu,
sööms.

4) Punanuu lahke paremas. 5) Punanuu - tüvi oksad, lehid,
eisi juured. Ütle: „Oma talu õunapuud“ (Kamp. kuur. I. ij).
Joovatus: leht, lehe loba, koks; hambuline äär, muna-
kujuline õun, seemned, koks; võrviline õun, koks, eisi, eiselked.
Ütustaj: 1) Naal õitsemise aeda. 2) Lõngpuud eiselkeli-
kaduuse juht.

Kuldnokk kevadel.

1) Kuidas naal kuldnokka kevadel kasti teeb.

Kuude on juba varsti käes. Poiss ütles: „Tõime kuldnokka
pessa. K. tuleb varsti toppis.“ Lapsed, lapsed, punanuu.

Suurim poiss võttis saagi ja lõinab neli korda ühe suu-
ruseks. Need on külje seinad. Ühe laua, sisse tehakse suur
umargune auk. Poiss ütles: „See on kuld. kasti ukse.“

Ta võttis punni ja punnis üsse alla väikese auku, ja põlv
pula auku ja ütles: „See on kuldnokka, pinn.“ Poiss
lõinab ühe kaks väikimat launi turki; väiksemast saab
põhi, suuremast katus. Poiss lööb noeltega lauid kinni
ja kasti on valmis. - Nüüd võtab poiss kasti: selape, ronib pun-
na, ja lõikab kasti punni külge. Toimimata, kasti kasti: tal on häid meel.

2. Kuidas K. kevadet kuulutab. K. on siin! Nad istu-
vad, mis aias kõrg pui otas. Nad hällivad, oksa pääl
üles ja alla. Nad rõõmustavad hommiku päikesel pois-
tel. Nende sulad läiguvad kui siid. Nad on mustad, ro-
kasa, lõimepp. — K. on rõõmsad. Häda on müda. Mu-
udel on lõpp. — Pääl istub üks K. oksal. Weeraste ja
küüntep, hoiab ta oksast rõõvasti kinni. Tärsitab
ennast, plaksutab tübe, liigutab saba, hoiab pääl kõr-
gel, kohutab sulaj kalle ümber, waatab taeva poole ja
laulab kevade laulu.

3) Kuidas warblased kuldnokka kasti wälja peawad, minema
Kui kuldnokkad sügisel ära läinid, asusid warblased kuld-
nokka kasti elama. K. on jälle siin. Warbl. on suur äre-
muses. Nad teawad, et peawad korteri tagasi andma.
Üks w. waatab kasti wälja, teine seisab kasti katu-
sel, mõned hoiduvad puu pääl. V. karjivad kõigest
jõust. Nad kohutawad sulaj, loowad tüwad ripakile
ja tõstawad saba müsti. Kuid kuldnokke kardab mid
sulgaj. Tä lendab kasti juure, kihutab kõhema küla-
lise wälja. Warblased lärmitewad. Kuid nad näwwid
et midagi ei aita. Siis lendowad minema ja üüriwad oma-
le uue korteri katuses kõõstas. Kuldnokk lendab puu
latwa ja laulab nõidu laulu. Siis lendab ta iseeni metsa

Warblased on kõõmsad, et K. öra lärs. Nad mõtlevad:
"Kää öärs, kui see must, mees enam taapsi, ei tuleks."

4) Kuidas kuldnokk pesa teeb.

Kuid kuldnokk tuleb jälle tagasi. Warblane on kõõmsuugu
prahti tema kasti tassunud. K. ei taha kingitust. Ta
pullub kõik väljale. Pange tähele! Küllap warblane näi
jälle oma pesa hituseks ära kannab. — Kuldnokk on
vare hommikust hilja õhtuni kibedasti töös. Ta otsib
kõrvi, sulgi, villu, karvu, kannab kasti ja teeb pehme
pesa. — Öhtu on käes. Päev veeb. Kuldnokk jätkab öhtu-
le. Ta istub jälle puu latva ja laulab öhtu laulu. Siis
läheb ta söngi.

5. Kuidas kuldnokk uut kasti proovib. Kuldnokk
näeb uut poisikese tehtud kasti. Ta lendab juurde ja uur-
tab järrelt. Ta lendab katusel ja vaatab august sisse. Siis
hüppab ta pulga päele ja vaatab kasti. Ta lipsab sisse.
Warsti tuleb ta jälle väljale. Ta istub jälle pulga pääl.
Nüüd mõeldab ta nokkaga auku ristil ja põigilti.
Auk on parvas — ei suur ega väike. K. mahtub parajasti
läbi. Kassei saa aega sisse ronida, temale on auk väike.
Nüüd teeb ta sinna pehme pesa.

6. Kuidas K. pojad süüa kisendavad. Meie läheme
väljale õis puu alla. Kuldnooga pojad püksavad kasti

Nad vaatavad august välja. Nad ajavad kolled ni-
nad laiali ja kisenavad. Neil on kõht tühi. See on va-
lus. Pojad kutsuvad nana lindusid. Need peavad nei-
le midagi tooma.

7. Kuidas peegi toidetakse. Nana k. tuleb lennates.
Ta ripub ussine noka vahel. Ta lendab pulga pööle.
Nüüd kisenavad pojad, nagu nad jõuavad. Tojüks
torkab ussikest soidda. Kes saab? See, kelle järg on.
Nana k. vaatab nassake. Pojad on selle mustaks teenud.
Nana k. toob selle noka välja. Ta lendab minema. See
paal laseb ta selle maha kukkuda.

8. Kuidas noored k. pesovst välja lendavad.
Pojad on juba suureks kasvanud, neil on siled seljas. Uudis-
himulikult vaatavad nad juba august välja. Nad näevad,
kui ilus väljas on. Neile meeldi enam kitsas majakeses. Nad
igatsuvad välja. — Nana k. istub natuke maal maal
oksal. Ta kutsub noegi. Nad peavad maja maha jätma
ja tema juure tulema. Üks lipsab lennuaugust välja.
Ta lendab liigilale oksale. Pemiki oks kõigutab kuld noka
üles ja alla. Nüüd on tal hirm. Ta kisenab ja hoiab
kõnnitega kovasti oksast kinni. Noor k. lendab selle
oksa päält nana k. juurde, ajab noka laiali ja kisenab
siia. — Nüüd tuleb nana ja pistab talle ühe ussike noka vahel

Seda näevad vennad ja nups - nups! - lendavad nad üksi
teise järele kasti ja välja. Noored kuldnojad võivad ja-
ha lennata.

9) Kuidas noor poeg pusi otsast maha kukub?
K. kasti on veel üksi noor poeg järele jäänud. Tema tüvad
on veel lühikesed. Kuid tema on varsti üksi igav. Ta
lendab välja ja istub üksi otsa peal. Tema vennad len-
davad teise pusi otsa. Tema tüvad kogjärele lennata. Lüh-
ikesed tüvad ei kannata aega teda. Ta kehutab küll tüka-
dega, kuid vajub ikka madalamale. Ta loobub alla
maha ja reisendab ise. Vennad k. lendavad ta juurele
ja tahavad teda aidata. Saad talle aednina. Ta kuulab risa.
Aednik lähel juure ja tahab kinni võtta. Noor k. kabeleb
edasi. Aednik jõuab tolle järele. Seda näevad vennad.
Nad lendavad aedniku ümber, aiaavad nopsa kriitli
ja reisendavad hirmuga hävast. Nad tahavad poega
aedniku eest kaitseda. See aga püüab poega kinni, sili-
tab teda, paneb pusi otsa ja ütles: „Kõige kõvast
kinni, va lolline!”

Joonistus: Kuldnoja kast, kuldnoja oksad, K. kändja äga.

Wärblane kooli õues. (järg).

3. Kuidas värblane oma pesa teeb. Seda näeme näita

all müüri seewal. Sääl oli üks auk. Warblane lendab,
noka nahel on kogu kõrs. Ta wib selle auku. Ta teeb
weel pillu, sulgi, heinu. Kõik paneb ta segamini. Põhu
kõrred ripuwad üle müüri ääre. — Ühe niusuuga pesa
olen ma kauda toonud. Katsuge käega. Pesa on soe ja
pehme. Kõrred on wälja, pehmed sulged on sees pool.

4. Kuidas warblane haudab.

Emalind munab pehmesse pesasse üks muna, istub sin-
na pääle ja hakkab neid soojendama. Munadest pea-
wad pojad wälja tulema. Ema on juba kauda pesa peal
istunud. Tattakab süüa ja juua. Ta lendab üs pääle
ja istub süüa. Munad pesas ei tohi olla külmas min-
na. Sellepärast istub isa pesa pääle ja soojendab. Nõnda
hauduwad nad üks teis järel: — 14 päewa pärast on
munades juba pojad. Neil on seal nüüdrihas. Naja on
wäike. Pojad lõuwad oma jaksu nokaga õhurest muna
kõrs katri. Kõrred wärkab emal pesast wälja. — Noored po-
jad on päris paljud, neil ei ole weel sulgi; neil on külm.
Sis teeb ema ehk isa ja katab neid rinni. — Nõnad kaitse-
wad poegi külma eest. Noored warblased ei saa lennata ega
kõndi. Need peawad pesas olema. (Kana)pojad aga jää-
wad juba wärssti käda jooksta

5. Kuidas wanad w. pojad hoolega toidawad. (wõrdl. Rullnokra)

Lõpu lause: Vanimad karkasid ja toliduid juust.

6. Kuudas noored varblased vähja lendavad.

7. Kuudas noori varblane püü otsast maha kukub.

Lõpp: Tääl tuleb kass. Tä häarab v. pojsi rinni ja söök ära. Vanimad lendavad ümber ja karjivad. Need hoidakolauvad ja kaebavad oma pojsi pärast.

8. Kuudas varblane tõukusid püü päält otsib.

V. on püü otsas. Tä hüppab otsalt orale. Selle juures poorab ta pääd siia ja sinna. Tä naatab tähelepanelikult iga lehte. Tä kiab ühe kohelise tõugu ja söök ruttu ära. Nüüd otsib ta edasi. Pehmeid ussid on ta määristoit. Aednikul on hääl meil.

9. Kuudas varblane põua põrninad püüab.

Seda oleme me ra näinud! Põrnin' sumiseb õhus. Seda näeb v. Tä lendab jõrele ja häarab nokaga rinni. V. lendab põrninaga maha, paneb ta seliki, lööb nokaga kõhtu ja söök ainult seda. See on pehme ja magus. Muu osa on kõva. V. jättab põrnikas maha. Tä ei surma teda. Põrne loomane rabeleb. Tä on vist suuri aralu, teil on ju kõht ära söödud. Tä peab äga mööda süüma. V. ei pane sellest tähelepanu. Tä on tiige. Meie näeme, et põrnin maas on. Meil on last rahju. Meie sõtkime ta sünnus.

10. Kuidas varblane kirssa varastab.

Varblane näeb ilusaid kirsi marju. Ta mõtleb: „Nad on minu jaoks, ma raskun jõule, kuidas nad ka maitses-
had.“ V. lendab puu otsa ja otsib paremaid marjaid väl-
ja. Marjad on väga hääl ja v. mõtleb: „Ma jään siia.“
Aia peremees näeb varblast. Ta ütleb: „Mis sa teed siin? -
Kirsiid minu omaid, pötku et sa minema saad. Aia pere-
mees plaksutab käsa ja hüüab „tshuk“. Varblane lendab
minema. Ta istub teise puu otsa jõe harkas söömama.
Ta ei ole sugugi rahul.

Pääsukesed.

1. Pesakitus. Kui nad kevadel rauget maalt tagasi ta-
lavad, kuuleme kohe nende nõomust sädistamist. Pahete
vahel lasuvad nad ka aia teekesse jõe laulavad: „Mulli,
Madli, Kudli, Kadli, kudu sin kangpist, tegi sin riid, kärsin
metsa kännu otsa, tõmbasin lõhki sirts sirt!“ Varsti
hakkavad nad aga jessa ehutama äärista alla, simpsole
külge. Nad ei karda inimest. Keegi ei tee neile kurja. Kõik
on jessa maenlaste eest kahtud. Ka ehitavad nad jessa iso-
moodi. Kõmmisid toovad nad lõmbi äärest nokkaga mu-
da, panevad sinna ka kõrvakesi, et kõrem oleks. Mis
kõmmisid tektud, küüvas päeval ära. Valmis jessa 4-5-
72.

doektorne seest uduuslopedega, ja siis minne emalind ja hark-
kab kaudumoa. Naursti wasterwad häinised kollaste laia
nokkadega pojad perast ja püksisewad. Namad linnud
peawad neile süüa tooma.

2. Putukate püük. Torwe päew lendab pääsure ja püüko
putukaid - kärpsaid, sääska. Need on inimeste ja looma-
de waenlased; nad hämmistawad meid. Meil on häa meel,
kui pääsure mid ära häwitab. Nihkase ilmaga on putu-
kad madalal, siis kindal ka pääsurene ekti. Püükurist on
pikad tüwad - ta saab hästi ja rauda lennata.

3. Koitab kulli rist. Soe süwene päew. Öies kisawad
warblased, wilistawad kuldhorad, loerub poepidega koma.
Arri kostab pääsureste kisa. Kõik kaob. Warblased juge-
sid pöösastess, kanapojad pokkid kama alla, Kõik on
nait. Aia tagant wilksatas rööwel küll. Kollaste wan-
ga silmad piluwad öue poole sooski otsides. Ta näeb
aga kama ainult, kes julgelt waenlast ootab. Wargal
pole lusti temaqo rüüa minna ja tühjalt lendab ta metsa
tagasi. Pääsureid agawad teda tagasi. Neid kull
kätte ei saa.

4. Rändamine. Sügise lähel öhe jahedaks, putukate-
talt - kaob. Esimese halla järel watawad nad kumma
alla Raugle soojale maale. Seal ootawad nad, kuni paksud

lume mäed kadunud on siit. Siis tulevad nad jälle ta-
opari koju, kus meie lapsed neid ootavad.

Püri pääri, pääsukene, laula õitsema Eesti pinda.
Lenda üle meie kesse. Ilmu sooja linnukene,
Too meil kaasa teisi lenda, Räästa alla punu pesa.

(Tammomi koeli laulm. r.).

Jutt: kuidas pääsuked varblastele rääte massid pesa töötam. ast-
jutustat, kuidas pääsuked ilma ette kuulutavad. Mis p. pi-
ka reisi pääl näevad?

Kägu.

1. a. Kuku sa kägu kulda lindu, hääletele hõbenokka
Kuku meile kuulutus, hääletele ilmutus.
Heeretele kuuluvana, Retra kuulutuse lõnga
Kuju kauni oja kangast!
- b) Kuku, kuku kookene, kukku! Helgi hele linnukene -
Kuku kuiva suveresta - Helgi helet heina aega -
- 2) Rahva arvamino (kägu petab, kui esimest korda hom-
mikul ilma söömata kuuled; kägu kuulutab ette.)
3. Kõo kussumino. (laste jutustus millal, messuajusei
metas naol kägu on kuulnud)

Ööpik.

Mai on näes. Koik, kes aga saab, see häälisteb, kinnidab sumiseb. Koigest sellest loomade ja putukate kisast heliseb läli imelik nettlew laul, mis lindudelt tuleb. Mõnda padrikus, laiadidel väljadel, jõe kallastel, kuulame seda muusikat hommikust õhtuni. Iga üks laulab, nagu ta mõistab, laulab siis, kui ta tahab. See temarss ei puustu, kas keegi teda kuulab või mitte. Koige ülem nendest laulikutest on ööpik. Koige viimasena ilmub ta meie juure, siis kui öö-külmad juba kadunud, lepike end lehib ja mets pakatab. Tema armsam arukoht on lepikeud ja oje kaldadil katvad pöösartikud. Tääl lausutab ta ohtu haast roiduni, nii et mets rajjab.

(Nimed: sisark, künnilind; välimus).

Jutt: Rahuline ööpik (komp. lug. r. I j. 1) Rahvalaul:
kiri küüt, kiri küüt vaale, vaale! jne.

2) Ööpik, ööpik, loharim lind! Nõsade vilus, õilmete ilus.
Röömu, röömu hüüab su lind (Tammari kooli l. r.)

(Tähen: - kui lapsed viisi oskavad, siis lauldor).

3. Mis laulu laene lahkest, ööpik, ööpik..... L. Koidula.

Parajatel juhtumistel, kevadistel õpenäinudel, tuleks iga aasta mõni tund kevade laulikutele rühendada. Tutta-
raid - lõvke pääsure, kuldnookk, ööpik - kordame ja

rotame uusi juure, nagu lindvärstrik, vent, kihane, kõb-
lik jne. Neid võrdleme juba tuttavatega. Kui võima-
lik, siis kusagilt varjotud lehestikust lasta lopsi nende
alla vaadelda. Ka pesade ja munade tundmine tarvilik.
Egal jiktumisel meie tüvuliste sõprade kasi ja nende
kaitses lastele südame päale panna. Kes on jira leidnud?
Kus? Kelle? Missugune ta on? Millist tehtud? Missugu-
seid mune tunnud? Ära eksita lindi pesa pääl! Naised
lennud kardavad, jätaivad pesa munade ehk poegudega
maha. Need saavad hukka, Kes pesa lõhub, seda
trahvitakse.

Ilai ühisused. Soomes (jinnom kirjeldus E. Petersoni l.r. #265).

Rähn.

Paigut lastest on juba rähni näinud ja ta kopsimist
kuulnud. Kui siis rähni pill olemas, kirjeldame teda ka
ligemalt. (Pea, noka, tiivad, saba, jalad, värw). Siis näi-
tame, kuidas rähn jaljade ja kõwa saba sulgede abil
puust kinni hoiab. Kõwa terawa nokaga raiub ta na-
gu peitliga sügeward augud koores ja tiude sisse, kust
ta jira paenduva keelega mardikaid ja tõuka välja
kisab. Tä on puusepp lindude seas ja kõige suurem
metsa kaitsaja. Teda tuleb hoida.

Aed.

1. Kevadel aias. (Päike - linnud - loomad - inimesed).
Aias aed on kevadel ilus. Päike paistab sinisest taevast.
Puhme tuul puhub. Rohi idaneb ja kasvab. Võilill äätkel.
Puud ja põõsad panatavad. Linnud laulavad. Mesilased
sumisavad. Lapsed jooksevad ja mängivad aias.
2. Kuidas ma kevadel aeda harin ja minna teha selle juures aitam.
Päik, rooli kõõsimine emaga aeda. Kaasa võtsime labidaid ja
reha. Labidaid olid roostetunud. Emal kaevus, mina aedit
sesin. Rõõks oli, hiigi jooksis. Nõõrija ajasime ääred sir-
gaks. Nii kaevosime terve aia ümber ja jagasime peened
dets
- 2) Prenardetele istutamise. Isa ja ema pedasid
nõu. Aedniku juurest toodi salaiti, kurgu, porgondi
seemneid ja kapsa taime. Valamine.
3. Lelle peenrad. Kesmaada lähel laotes. Ääres on
kitsad lelle peenrad. Seal olid mõned vanema aasta-
sed lilled. Nüüd istutasime sinna veel juure veseda,
orstrid, j. n. e.
4. Isa õunapuu juures. Isa lähel aeda, võtab
saagi ja aia nõu kaasa. Ta lähel õunapuu juure, lai-
kab küüvad ning üleliigsed oksad ära. Siis teeb ta
toast väikse poti ja tõmbab puitliiga lõigatud kohad

üle, et wesi sisse ei lähem ja mädanenema ei kannaks?
Päele selle wõtab isa riide nartu ja terub sellega sam-
malt puu tüve pealt mahov. Niiud on õunapuuul rea-
õim olla, kui sammal teda ei wawwa. Siis jütseb ta puud
löödikute wastu. Pääle selle puhastab ta marja pöössaid,
kohendab nende ümber maad ja wõtab neid.

5. Isa noore õunapuu juures. Kias kasvab noor õuna-
puu. Isa läks ta juure ja lõngutais tüwast, et järel waa-
data, kas ta uel kõwa on. Tüwas lähel katki. Isa ütleb:
"Ta on ära mädanenud." Nee waatame tüwa otsa, ta on
ära murdunud. Nii ei saa teda maa sisse lüüa. Isa toob
kirwe ja raiub otsa terawaks. Siis paneb ta teiboa jalle õu-
napuu kõrwale ja lööb kirwega otsa. Tüwas lähel
maasisse. Isa wõtab taawast rooguski joi seob sellega õu-
napuu teiboa külöp. Niiud ei saa kuul õunapuud katki murda.

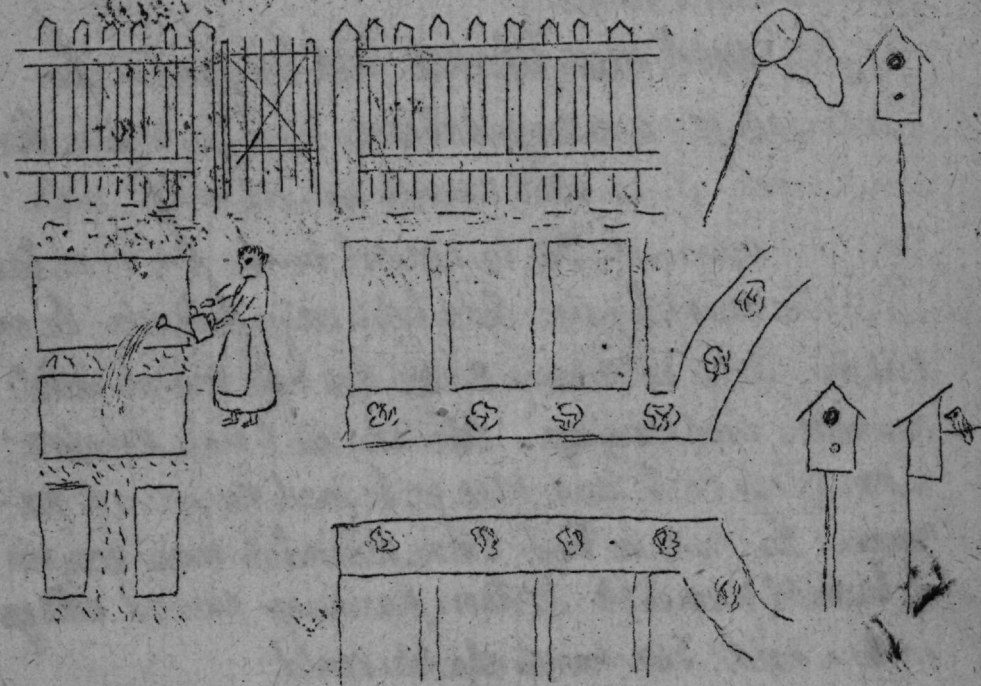
6. Oid peenral. Isa wõtab labida ja hakkab pee-
nant kaawama. Ta litub parema jalgaga labida pääle,
nii et see sügawale maasisse lähel. Siis litub ta warre
pääle, tõstak maa üles ja pöörab selle ümber. Muld ei ole
aga uel koke. Siis wõtab isa reha. Rehaga rehiseb ta
maa löibi, nii et see silekaks ja kokeolaks saab. Siis toob
isa wne seemned. Neid on juba idut taga. Niiud paneb
ta wae sisse ja katab mullaga kinni. Wõrsti tulewad

erned üles, kasvavad ja haruvad üksteisega.

7. Warblane peenral. Erned tulevad üles. Seda näeb warblane. Ta lendab peenrale, kisub erne üles ja sööb ära. See muutub hääl. Nael on pehme. Ta saab neid hammustada. Isa näeb u. peenral. Ta plaksutab käsa ja hüüab, "Sch!" Warblane lendab ära, aga tuleb jälle vastu tagasi. Siis toob isa kare keppi ja nööri, seob sellele süda, külge, lööb kepid peenra otsa, ja seob nööri üle peenra. Warblane vaatleb ja mõtleb: „Siin on ära warblane ära rehitud.“ Ta lendab minema ja ei tule enam. Isa hirmutas warblast.

8.) Mis suuvel aias tehakse. Üied langevad maha. Suu kühineb ja päike soojendab inna enam ja enam. Aia üht kasvab. Kuid sääl kasvab ka umbrohtu, mida kurgi pole külvanud. Kui ta kasvab, lämbuvad teised taimed. Ta on kahjulik. Seda tuleb väälja kitskuda. See on kibe töö. Palju kitskudakse käega, kus eega taimede vahel ruumi on, sääl kargiga. Selle läbi saab mad kohedaks, niimä lähel häälte mad sisse ja taimed kasvavad paremini. Kõu mul on tööd. Päike kuivatab maa ära, niimä taimedel juus ei ole. Mästoov kannuugi kaevust vetti ja raktam neid. Isa paneb ühadele kepid.

9. Minu tööd tasutakse. Kõvasti on maasika,
tikkerid, wabarnad walmis. Neid ei põlga ma
ära. Palsu ei wõi ma midugi süüa, rikub kõhu ära.

Õprikäik metsa märtsi kuul.

Tähele panekute ja waatluste kawa:

- 1) Särapiuu ja lepa õisurbe tähele panna. Kõase urwad ja pungad juba paisuwad. Tammel on well kollaseid lehti küljes. Pajo urbe waadelda. - Kastani, punge tähele panna.
- 2) Lume püäl on kuuse ja männa okkad, juu puistab neid maha. Kuuse ja männi käbisi waadelda. - Tänes e pe-sa. - Pähni kopsimine. - Wareste kraaksumine.
- 3) Kõore pragu sees ehk leidub putukate mune, tõukusid, mardikaid. Puu õõnsuste, heina künide (waremete) juures waadelda, kas mõnda talwe und magawat naha-hiirt ei leidu.

Jõõgi (tiik) kewädel.

Tähele panekud:

- 1) Jää. a) Murra noort jääd, mis külmudel hom-mikutel well püäle ilmub. Murra sulawat jääd.
 - 1) jää sulamine - wäljanägemine, nõrgemaks minek.
 - 2) jääminek.
- 2) Jõe well soojuse mõõtmine iga nädal üks kord.

RUKKI PÖLD

1. Kuidas rukki kasvab ja suureks saab.

Kui oras kevadel lume alt ärkab, on taimedel nälg ja jänu. Taimed söövad ja joovad oma juurtega ja kasvavad päev päevalt suuremaks. Kõrs paisub, ilmub pää. Rukis on juba nii suur, et jänes võib enmast põllul ära peita ja looke rahulikult pesa teha. Sääl elab ka põldrüü 10 lapsega. Öhtul hüüab rukkikrääk valjult.

2. Ena valmis.

Suvi on käes. Päike seisab kõrgele ja paistab palavalt. Örk vihvendab. Rukis õitseb. Tüül puhkeb ja rukis hõljub. Vansti leigeme juba päädes teri. Pääd paisuvad suuremaks ja raskemaks. Lõpuks on vilja valmis. Ta on kollane. Pääd vajuvad alla. Töötegija läheb mööda ja koostab löikusest. Piene ja rake!

Inimesed paluvad:

Kaitse meie põldu!

Kaitse rake ja piene kest!

3. Viljapõld on kaetud laud.

Tal on palju külalasi. Hiiva korjale tuleb käes maha varisemine teri ja kannab oma auru. Varblased peavad sin rikkalikult pida. Kõige enam aga vütk põllult inimene.

4. Miks ma hüümelega põllul käin.

Rukkis sees kasvab ilusaid siniseid rikkililli. Nendest teen lillekombi ja pärja. Põllumehele on nad umbrohi. Ka veel teisi lilli kätame põllult. Missuguseid?

5. Lõikuse aeg.

Lõikajad ja nende masinad, kaitjad, vikkude hakkidesse pöönejad. Kõrvepõld ja seakarjused. Sõit koorma otsas. Teksumasin ja kuivatis. Veski tee.

6. Leib-rükk ja valse toit.

Leiba süüakse või, liha, soola ja aia-viljaga. Ta on maitsev, toitev söök. Väene ja rikas, igaüks sööb teada häämelega. Igaüks teinib ja töötab, et omale

leiba teenida. Ka palume meie Jaeva
Tsalt: Meie igapäevast leiba anna: meile
täna! Meie peame leiba kalliks pidama.
bi tohi midagi ära visata, pööle astuda,
vaid peame üles võtma, kui tükike maa
on ja sellega talvel linde toitma.

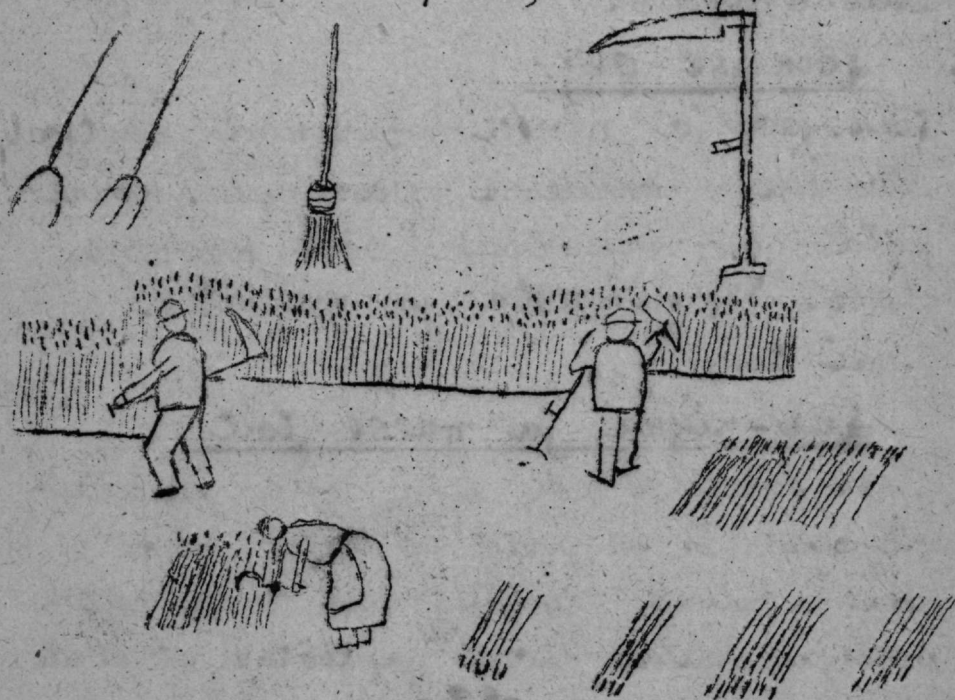
Laul: 1) Lõikaja laul (Tammmani kooli l.)

Lõpe, lõpe, põlvkene, keele!

2) Tuulaja laul.

Lange, lange, tenakene, läbi sarja sahinale.

Toonistada: Rukkipild, ikat, gäp, nütmine.

Reisimine.

Kuidas ma esimest kord raudteega sõitsin. Oli ilus pühapäev. Isa ütles: „täna läheme Eelva, sina võid ka ühes tulla”. Seda rõõmu, si jõudnud ära oodata. Väimaks läksime jaama. Isa ostis pileti. Meie ootasime rongi. Ta tuli puhkides. Ees oli masin, taga vagunid. Meie läksime ettevaatlikult vagunisse ja istusime oma platsile. Rong vilistas ja läks minema ikka utemini ja rütemini. Puid ja postid aina vilkusid. Väimaks peatasime Eelva jaamas. Siin vaatlesin ma ligemalt masinat. Tal on suur ratel, kus vesi sees, millele tuli alla teha. Vesi muutub auruks ja läheb kasti, mille külles rattad ja raud tinn on, aur liigub kinni edasi ja tagasi suure jõuga, see ajab ratta ümber ja müüd liigub masin. Meie sõitsime reisijate rongiga. On veel kauba rong, mis kraami, vilja, jahu jne. veab.

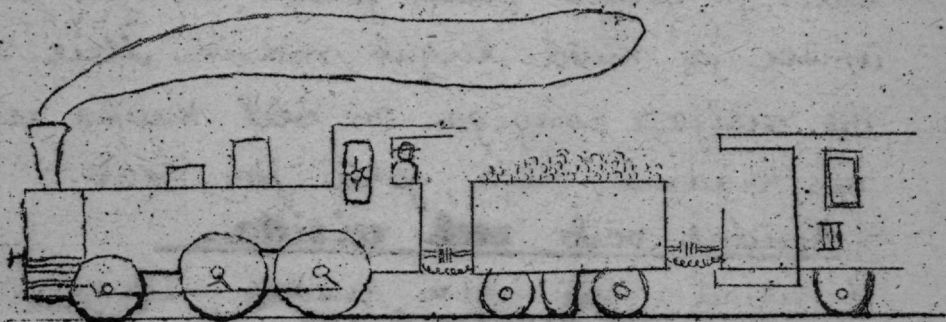
Kuidas võib veel reisida.

Uulitsal võib näha, kuidas inimesed edasi lähevad jala, ratsa, hobustega

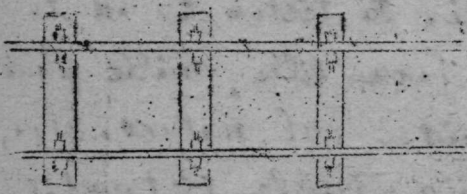
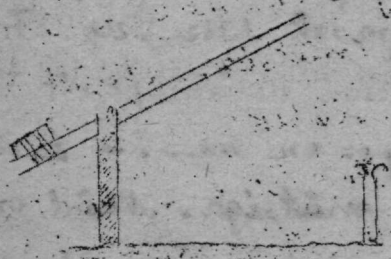
jalgrotaste ja autodega.
Kuidas onu Amerikasse läks.

Onu sõitis mereini raudteel. Sääal läks ta suure laeva pääle, mis suurem on kui mõni maja. Palju inimesi on pääl ja aur ajab teda edasi. On ka purje laevu, mida tuul edasi ajab. Meie auru-laeval on söögi ja magamis saalid. Laeva pääl võib kändida. Alguses läks laev tasa, siis tuli suur tuul ja laev hakkas kõikuma laente käes.

Laul: Hopp, hopp, hopp, hobu hopp galopp jne.
Toonistada: raudteerong, jalgratas, auto, õhulaev; sootjad ratsa, autoga ja jala-käia; reisipaun, vihmavarri, kepp, tee tulp, raudteepilet.

3. 10. 1904

00345
A
E. W. R.
Tartu
Elva
III kl.
Hind 4 m. 10 p.
Tartu
Elva
00345

Siblik.

Kuidas poisikene taktis l. püüda.

Tee ääres on lilled. Siblik laskis lille pääle, süntas koonu väija ja hakkas mett imema, tiivad tõmbas kokku.

Poiss tuleb. Ta tõmbab kuuve maha, hoiab selle laiali ja hiilib liblika juure. Siblik ei pea teda nägema. Poiss tahab vaest loomakest kuuvega kinni katta. Seda märkab liblik ja lendab minema. Poiss jääb järgi vahtima.

Kuidas kinni püütud liblik öra lipsab.

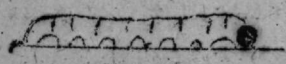
Sääl tuleb teine poisike. Tal on kübar päas ja vahib ikka lille pääle. Sääl istub liblik. Temal on koon sügaval lille sees. Ta ei näe poissi. Ta ei mõtlegi kellegi pääle. Ta mõtleb ainult, kui magus on mesi! — Poiss hiilib juure ja katab l. mütsiga. Nüüd on ta teda kinni püüdnud. Siblik on mütsi all. — Poiss lasseb põlvili. Ta tõstab tasakesti mütsi. Nüüd näeb ta juba lille, mille pääle liblik oli. Ta tõstab mütsi veel natuke. Aga, oh häda! Ta on mütsi liig kõrgele tõstnud. Siblik lendab minema ja naerab poisi üle.

Poiss rahib kohmetanult järele.

Kuidas kapsaliblik areneb.

(Muna, tõuk, tupp, tülb, katsumise sarv, keerd - koon.)

Kapsaliblik muneb kapsalõhe alimise küljele hüniku kollaseid munakeisi. Sinivas-rohelised tõugud söövad kapsa lehed ära; wotsud jäävad järele. Teravad lõikavad lehti. Tujud ripuvad niidikest pidi puu tüvede ja aedade küljes. Kevadel rebib tupp köidikuad katki. Säält tuleb liblik välja. Ta laotab oma laiad valged nahksed tüwad laiali ja lendab lillelise aasale. Ta sirutab oma pika sõnna keerd-koonu lille põhja ja imeb säält mett.

tõuk

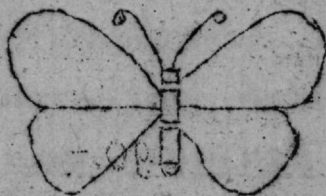

keerd-koon.

liblik

niitisehin.

Põua põrnikas.

1) Kuidas põrnikad õhtul ümber lendavad.

On üks õhtu. Keegi sumiseb. See on põua põrnikas, kes puust puusse lendab. Nad vihisevad õhus. Üks põrnikas lendab kõrvalt mööda. Meie löime ta mütsiga ja toime tuppa. Joas panime ta lillelehe päale. Ta ei tahtnud aga mitte paigal olla. Ta hakkas lendama ja tahtis toast välja. Meie lükkasime akna lahti ja andsime talle priiuse tagasi.

2) Põrnikas pihus.

Puu all on põrnikas maas. Ta on kange, ei liiguta. Poiss võtab p. pihku ja puhub päale. Põrnikas hakkab liigutama. Peos krabistab ja kõditab. P. tahab peost välja läbi sõrme tükki. Poiss ajab peo lahti. Põrn. ronib sõrme päale, liigutab pääd ja ajab pruunid kätte tiivad laiali. Siis lainetab ta nahatiivad, võtab matse sarved ette ja lendab minema.

3) Kuidas põrnikas puu lehti sööb.

Kase lehed on auke täis, nad on ära söödud.

Seda on p. p. teinud. Ja sööb noori puu
 lehti, terve päev, hommikust õhtuni, leht
 lehe järgi. Puu jääb viimaks paljaks, nagu
 talvel. - P. on puu paljaks söönud. Ja on
 kahjulik loom. - Sa võid teda tappa, jalaga
 katki muljuda ja karadele ette anda. Sa
 ei tohi teda aga piinata. Seda teevad
 halvad lapsed.

4) Kuidas p maa seest mai kuul välja tuleb.

P. magab pimedas mullas. Siis tuleb mai
 ja äratab teda üles. Ja kaevab ennast mulla
 seest välja. See on raske töö. - Müüd jääb ta
 natuse istuma. Ja tahab puhata. Ta on
 väsinud. - Päike paistab soojalt. See meeldib
 põrnikale. Ja röömustab ennast sooja päikese
 üle. - P. puhastab ennast, sirutab tiivad laiali
 ja lendab ligema puu otsa.

Joonistused:

1.

Mesilane.Mesilane õie pääl.

Plus ilon. Päike paistab. Meie läheme aasale. Seal on õie pääl mesilane. Ta on oma tiivad kokku tõmmanud. Nad on õhukesed, läbipaistvad, neil on sooned sees näha. Lill kõigub, mesilane ei kukku aga mitte maha. Ta hoiab jalgadega kõvasti kinni. Jal on 6 jalga. Jalgadel on väikesed küüned. Ta pistab pää ühes imemise nokaga sügavale õie sisse ja imeb õie mahla. Sellest mahlast saab mesi.

Mesilane lendab koju.

Õis on tühi. Mesilane sirutab tiivad laiaks ja lendab minema. Ta sumiseb. Oma suurte silmadega näeb ta teist õit. Nõnda lendab ta väsimata õiest õiele, kuni koht täis. Siis lendab ta koju, mesipuu juure. See on kui väike majake. Sellel on väike lõnu auk, selle all laud, mille pääle mesilane maha lasub. Mesilane lähleb mesipuusse, lasub mee kõrge sisse ja lendab jälle aasale. Ta töötab nõnda hommikust õhtuni. Ta on virek.

Mesilasi on puus palju; need on töölised.
Sääl on veel ema.

3. Kuidas mesilased oma maja kaitsevad.

Poiss seisab mesipuu juures. Ta vaatab kuidas mesilased sisse ja välja lendavad. Üks mesilane lendab poisile päa ümber ja tahab teda ära ajada. Poiss läheb aga mesipuule veel ligemale. Siis tuleb hulka mesilasi. Nad surisevad vihaseilt. Poiss hakkab kartma ja pistab jooksema. Mesilane lendab aga järele ja torkab teda nõelaga põse sisse. See on valus. — Mesilasel on nõel keha tagumises osas. Ta on kihvtine. Kihvti lähleb nõelamise juures haava sisse. — Mesilane tahab nõela välja tõmmata. Ta ei saa — nõelal on haagid küljes. Mesilane tõmbab kõigest jõust. Nõel murdub. Mesilane lendab mineima. Ta sureb. Poisile põsk valutab ta pistatab üles. Sa ei pea mitte mesilasi ärritama. Nad võivad sind nii palju nõelata, et sa ära sured. Kihvtine nõel on mesilase sõjariist.

Lasitemäng: „Kes aias, kes aias, mesilane
aias jne.“

Mõistatus: „Kesse kõnnib kõrta mööda.“

Saul: Mesilane -- linnuke, sindad öles öisse,
sindad öist öisse otsid mett nii kol-
sasti, jne. J. Tamm.

Fatt: Melekas ja mesilane.

- Mesilane ja kärbes (Kõpm. Kooli lug. r. I, 1988).

Joonestus: Mesipuu, mesilane, keha osad: pää,
rind, keha, silmad, katsumise
sõrmel, jalad, tiivad.

Tutusta: kuidas mesilased penet heidavad,
kuidas neil mett võeti.

Heinamaa. Käik aasale.

e kirjeldus. Eila oli ilus päev.

is oli selge sinine ja päike paistis

Et. Kooliõpetaja ütles: „Täna läheme

heinamaale." Kuudas meie röömustasime. Meie läksime veikesest metsast läbi. Säälsid linnud; üks kagu koguni kuikus meile ja veike orav jooksis üle tee, ronis männi otsa ning hüppast ühe puu otsast teise otsa. Varsti olime heinamaal. Sääls oli pikk rohi ja palju liibi - sinised kumekattelad, kollased võililled, punased tõrvalilled ja lilla pääsusilmad, ristikehein. Ja nägi välja kui roheline tekk kirju täpidega.

2. Teised heinamaa külalised.

Heinamaal oli palju külalisi. Mesilased ja liblikad lindarvad õieilt õiele ning imerai mett. [Ka suur kumalane istu ristikeheina nutu otsas ning otsib mett.] Rohutirtsud siristavad ja hüppavad. Ka üks pika jalgudega tooneküng kõndis heinamaal ja otsis rist konna.

3. Niitjad heinamaal.

Taanipäeva ambar tulevad niitjad toravate vikatitega heinamaale ja varsti on hein pikkades kaartes maas (meil niide-

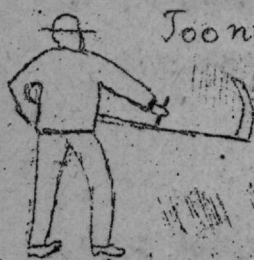
takse masinaga). Kuumal päikesel kõrs
kuivad. rohi ja lilled varsti ära. Siis
rüübitakse hein kokku ja pandakse
kuhja, ehk veetakse koju. Talvel söövad
seda hobused ja lehmad; muud peaksid
nad nälgima, sest talvel ei ole heina-
maal rohku.

4. Kuidas heinamaa uuesti haljendab.

Ega heinamaa kaua paljas ei ole. Viik-
ma järel hakkab rohi jälle kasvama,
kuid ta ei ole enam nii pikk ja ka lilli
ei ole enam. Nüüd ajab karjus lehmad
ja lambad heinamaale.

Laul: Tuba enne jaanipäeva - Algab
aasal heinamaid, nüja see ei karda
vaeva, vilistab veel rõõmust viit.

(Tammase laulmise õpetus).

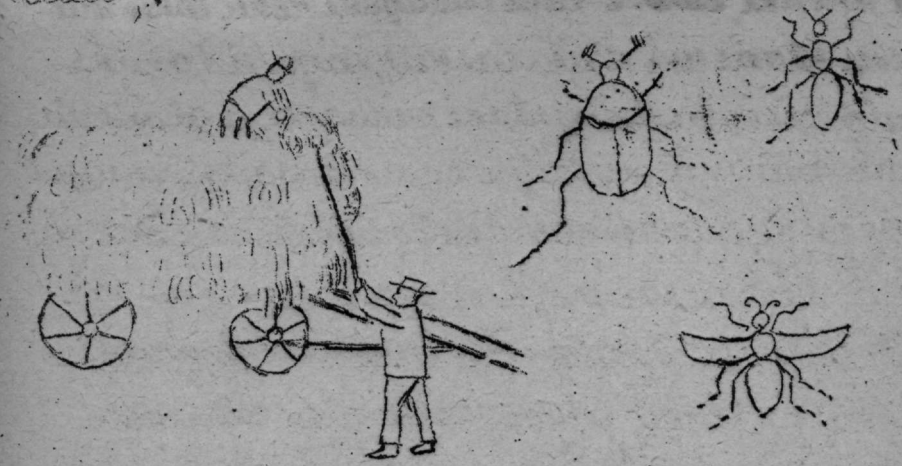

Toonis taala: viikat, reha,

niitjad
ja loo-
võtjad.

heina kuki ja saad, liblikad, putukad, lilled

Aptek.

Kui apteeki lähene tuleb isesugune nohu lõhn was-
tu. Suur klaasüks käib raskelt, nagu ei tahaks
ta meid sisse lasta - apteeki minnakse ja ainult siis,
kui peab. Siin näeme palju suuri ja väikesi valgeid
pudelikesi ja pudelikesi kiulitel. Igale ühele on peäle kir-
jutatud, mistal sees on. Lugesid seda oskab aga
ainult apteeker. Kuid mõnigi laps on katsunud lu-
geda, kui ta pingil istudes nohtu piiri ootama.
Kad on lugenud Sal., Ferr., mõni Mag., mõni jälle
Amm. ehk Kat. Suurtel pudelitel oli peal Ol ja Heid.
Ootamise ajal on lapsed well näinud, kuidas apteeker
kaalub. (kuidas?). Apteegis on nad ^{veel} Seepi, hambahary-
jn e näinud. Täna on aga, et tal niisugust nohtu on,
mis terveks teeb. Õiget nohtu teab ainult lohter. Tä on
seda õppinud. Joonista tähelepandud asju.

Kool.

Siin õppivad lapsed lugema, kirjutama jne, sõna-
kuulma, tähelepäidama, korda ja püstitpidama. Kes ei
õpi, jääb harimataks. Täna peavad meil sellespeaist koolis käima
Niisugune kool? Täised koolid. Koolipüha. Kus marlin? Mis teeb õpi-
taja, mis teen mina?

Abimõõraaf-büroo e. Kesk (Pepleri t. 6.)

Ar 920
Sütt
2